

A23

2937

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

АГАРКОВА Наталя Іванівна

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

УДК 37.013.42 – 057.874

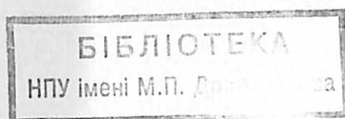

100310017

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-
ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ СТАРШОКЛАСНИКІВ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2003

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Капська Алла Йосипівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, завідувач
кафедри соціальної педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, старший
науковий співробітник
Ткачова Наталія Авксентіївна,
Інститут педагогіки і психології професійної
освіти, відділ проблем виховання у
професійно-технічних закладах

кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник
Пеша Ірина Василівна,
Державний інститут проблем сім'ї та молоді,
Центр теорії та методики соціальної роботи

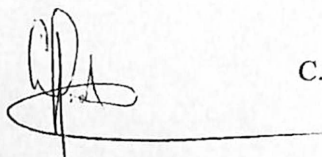
Провідна установа: Запорізький державний університет, кафедра управління та соціальної педагогіки, Міністерство освіти і науки України, м. Запоріжжя

Захист відбудеться " 16 " жовтня 2003 року о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий "12" вересня 2003 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Кобернік

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інтеграція України в європейське співтовариство, побудова громадянського суспільства і правової держави, гуманізація освітньої парадигми – все це у сукупності ставить на порядок денний питання про гарантії держави щодо забезпечення прав і можливостей дітей у нових макро-і мікросередовищах, які водночас мають сприяти успішній соціалізації молодого покоління завдяки дії різних соціальних інститутів: школи, сім'ї, товариства ровесників, неформальних груп тощо. Відсутність альтернативної державної соціально-правової системи та відповідних правових знань у школярів і вчителів призводить до занепаду правової культури у загальноосвітній школі.

Однією з причин кризи як в Україні, так і в системі загальної освіти стало те, що суспільство було побудоване на пріоритеті держави щодо людини. У державній політиці щодо дитинства довгий час утверджувався принцип вторинності. Усунення цих розбіжностей сьогодні є однією з гострих соціально-педагогічних проблем.

Деякі актуальні проблеми щодо виявлення соціально-педагогічних умов реалізації прав дитини знайшли своє відображення у педагогічних працях, які стосуються: соціально-правового захисту дитини (З. Галковська, Н. Малярова, М. Несміянова та ін.); правового захисту й охорони здоров'я дітей (Т. Бойченко, О. Вакулєнко, Л. Суценко та ін.); сімейно-правової політики (Г. Бєвз, А. Капська, П. Синютка та ін.); правового виховання школярів (Л. Кузьменко, В. Оксамостний, М. Фіцула та ін.); соціально-правових основ діяльності психологічної служби в системі освіти (О. Дорогіна, І. Козубовська, І. Мигович, В. Сагарда та ін.); історії розвитку прав дітей (В. Боцяновський, Ю. Василькова, Л. Волинець, Р. Доватор, С. Соловійов та ін.); підготовки спеціалістів у навчальних закладах щодо захисту прав дітей (І. Ковчина, Л. Міщик, С. Рибінський та ін.).

Аналіз праць з означених проблем дозволив з'ясувати, що особливої уваги потребує проблема соціально-правового захисту школярів загальноосвітніх шкіл, зокрема учнів старших класів, оскільки недостатній рівень теоретичної та практичної розробленості даного аспекту у соціальній педагогіці позначається негативно на якості соціально-виховної діяльності вчителів.

Діти 14-16 років є одним із найбільш потенційних ресурсів будь-якого суспільства, тому педагогічна наука повинна створити теоретико-практичне підґрунтя для забезпечення захисту їхніх соціальних прав. У цьому плані якісна соціально-правова просвітницька робота може сприяти заохоченню підлітків до активної участі в житті, критичного мислення і критичного ставлення до реальної дійсності та продуктивного перетворення суспільства.

На сьогодні залишаються не розкритими питання, які стосуються особливостей соціально-правового захисту учнів старших класів; не розроблені механізми приведення компонентів соціально-правової культури у відповідність з актуальними потребами й перспективними цілями соціально-правової підтримки особистості підлітка; не виявлені соціально-педагогічні функції школи щодо реалізації прав дитини в умовах загальноосвітніх закладів. Використання традиційних форм роботи вчителів не дає бажаного результату у зв'язку з тим, що недостатньо розроблені теоретико-методичні підходи до соціально-правового виховання особистості школяра у нових соціальних умовах. Все це й обумовило вибір теми дисертаційного дослідження – «Педагогічні умови забезпечення соціально-правового захисту старшокласників».

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова за проблемою «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціальної роботи». Тема дисертації затверджена Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 8 від 01.11.2002 р.), Радою з координації наукових досліджень АПН України (протокол № 10 від 24.12.2002 р.)

Об'єкт дослідження: соціально-правове виховання старшокласників у загальноосвітній школі.

Предмет дослідження: педагогічні умови і напрями соціально-правового захисту старшокласників у сучасній загальноосвітній школі.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність соціально-педагогічних умов щодо забезпечення соціально-правового захисту старшокласників.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що загальноосвітня школа як соціальний інститут має достатньо можливостей у плані забезпечення та захисту базових прав дитини, якщо основою соціально-педагогічної діяльності школи стане гуманний напрям організації виховного процесу; реалізація на практиці суб'єкт-суб'єктних відносин у процесі захисту прав і свобод учнів; розвиток особистісно-творчого потенціалу педагогів та учнів, що стимулює збагачення їхньої соціально-правової культури.

Відповідно до поставленої мети та висунутої гіпотези поставлені такі завдання дослідження:

1) розкрити теоретичні засади соціально-правового захисту дітей як педагогічного феномена;

2) проаналізувати міжнародне та державне законодавство з метою визначення соціальної і правової бази для забезпечення загальноосвітньою школою захисту прав учнів;

3) обґрунтувати педагогічні умови оптимального забезпечення та реалізації соціально-правового захисту старшокласників у загальноосвітній школі;

4) визначити ефективні напрями та зміст соціально-педагогічного впливу на правовиховне становлення старшокласників;

5) розробити комплекс навчально-методичних матеріалів для забезпечення соціально-правової освіти старшокласників і вчителів загальноосвітнього навчального закладу.

Методологічною та теоретичною основою дослідження є загальні положення теорії пізнання, зокрема, врахування єдності загального, особливого та одиночного у соціально-педагогічній діяльності (Л. Виготський, В. Войтко, Г. Костюк, Б. Лихачов, С. Шацький); специфіки суб'єкт-об'єктного і суб'єкт-суб'єктного пізнавального відношення, єдності діяльності, свідомості та особистісно-орієнтованого підходу вчителів до вихованців, демократичного стилю управління в соціально-виховному процесі, цілісності педагогічного процесу, спрямованого на розвиток особистості (І. Бех, О. Дубасенюк, О. Мороз, В. Синьов, Н. Ткачова); дидактичних принципів, зокрема, свідомості та активності особистості, врахування вікових та індивідуальних особливостей, особливості організації навчально-пізнавальної діяльності школярів (Ю. Бабанський, Г. Балл, А. Макаренко, В. Сухомлинський); теорії взаємовідносин особистості з соціальним середовищем (Л. Ахмедзянова, В. Бочарова, А. Капська, О. Коберник, Л. Міщик); міжнародна та державна законодавча база з соціально-правового захисту дітей (Конституція України, Конвенція про права дитини, Закон України "Про охорону дитинства", Сімейний Кодекс та інші).

Методи дослідження. З метою всебічного пізнання предмета дослідження та розв'язання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів.

Теоретичні методи: аналіз педагогічної, філософської, психологічної, правової літератури та наукових досліджень праць вітчизняних і зарубіжних вчених з даної проблеми; вивчення та узагальнення соціально-педагогічного досвіду роботи щодо захисту прав дітей у школах різного типу; історичний; порівняльно-правовий.

Емпіричні: спостереження за роботою класних керівників і соціальних педагогів шкіл, соціально-педагогічна діагностика, педагогічний експеримент (констатуючий і формуючий); методи збирання емпіричного матеріалу (анкетування, бесіди, інтерв'ювання); метод кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводились на базі шести загальноосвітніх навчальних закладів: загальноосвітні школи – № 2; 7; 9;

гімназія та ліцей м. Ялти; школа-гімназія № 221 м. Києва. Науково-дослідною роботою було охоплено 328 учнів старших класів (9–11 клас), 84 вчителі загальноосвітніх навчальних закладів, 575 батьків міст Ялти та Києва.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягають у: обґрунтуванні необхідності спеціально спроектованої соціально-виховної позанавчальної роботи з учнями старших класів з метою соціально-правової освіти; уточненні та поглибленні сутності понять “соціально-правовий захист дітей”, “соціально-правове виховання”. Вперше було обґрунтовано педагогічні умови щодо забезпечення соціально-правового захисту старшокласників; виявлено і розкрито основні напрями діяльності школи щодо захисту та забезпечення соціальних прав дітей.

Практичне значення дослідження полягає у розробці організаційно-педагогічних умов соціально-правозахисної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. Запропоновано науково обґрунтовані та експериментально перевірені нові технології соціально-правової просвіти учнівської молоді; впроваджено у практику напрями і зміст соціально-педагогічної просвіти школярів щодо регулювання і коригування правових відносин між особистістю та суспільством; розроблено зміст, форми і методи вдосконалення освіти вчителів як організаторів соціально-правової діяльності; визначено загальні й особливі умови реалізації соціально-правового захисту старшокласників, шляхи і способи соціально-педагогічного впливу на правове виховання учнів.

Особистий внесок автора полягає в науковому обґрунтуванні педагогічних умов соціально-правового захисту старшокласників у загальноосвітній школі; запропоновано авторську методiku, спрямовану на забезпечення соціально-правового захисту старшокласників, проведені апробації тренінгу «Я маю право на освіту», «Я маю право на здоров'я», «Я маю право на повноцінне харчування», які активізували спільну діяльність вчителів і учнів у плані соціально-правової освіти; розроблено навчально-методичне забезпечення (програма, зміст) курсу «Права дітей у сучасному світі» та факультативу «Соціально-педагогічні умови забезпечення правового захисту школярів» для вчителів, класних керівників, організаторів виховної роботи; створено навчально-методичний посібник “Соціально-правовий захист дитини” (у співавторстві, авторського тексту 60 відсотків).

Вірогідність і надійність результатів дослідження забезпечувалися методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних ідей автора, комплексним використанням методів і методик, оцінно-кількісним і якісним аналізом одержаних даних, результативністю вдосконалення професійної готовності класного керівника і соціального педагога до соціально-

правозахисної діяльності у загальноосвітній школі, репрезентативністю вибірки.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалися під час експериментальної роботи у Кримському регіоні (місто Ялта) та місті Києві.

Основні практичні та теоретичні положення доповідалися та дістали схвалення на: Міжнародній науково-педагогічній конференції «Психолого-педагогічні та економічні проблеми гуманізації навчально-виховного процесу в закладах освіти» (Рівне, 2002); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Молодь в умовах нової соціальної перспективи» (Житомир, 2002); Всеукраїнській науковій конференції «Комплексна реабілітація дитини: стратегія, технології, перспективи» (Київ, 2002); Міжвузівській науково-практичній конференції «Соціально-правовий захист молоді» (Херсон, 2002), а також на щорічних науково-звітних конференціях НПУ імені М.П.Драгоманова (2000–2003 рр.), проблемних та науково-методичних семінарах, педагогічних читаннях, засіданнях кафедри соціальної педагогіки НПУ імені М.П.Драгоманова (Київ, 2000–2003 рр.); знайшли відображення в лекціях під час читання в НПУ імені М.П.Драгоманова навчальних дисциплін «Соціально-правовий захист дітей та молоді», «Основи соціалізації особистості».

Результати дослідження, наукові положення, навчальні матеріали, методичні рекомендації впроваджено в навчально-виховний процес Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (м. Київ) (довідка № 04-10/564 від 16.04.2003 р.), Кримського державного гуманітарного інституту (м. Ялта) (довідка № 000440 від 7.03.2003 р.); у практику роботи 6 загальноосвітніх навчальних закладів впроваджено соціально-педагогічні механізми правового захисту учнів та рекомендації для роботи соціальних педагогів у школі: гімназія імені Чехова (м. Ялта) (довідка № 79 від 22.04.03), Гуманітарний ліцей при КДГІ (довідка № 13/03 від 21.04.03), середня загальна школа I–III ступенів № 9 (м. Ялта) (довідка № 96 від 21.04.03).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 8 публікаціях автора, у тому числі 6 одноосібних у фахових виданнях, 1 – у збірнику матеріалів конференцій, 1 методичний посібник «Підготовка до соціально-правового захисту дітей» (автор. 60 %).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел з 286 найменувань, 9 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку. Основний текст викладено на 185 сторінках. Робота містить 16 таблиць та 11 рисунків на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтовано актуальність обраної теми; визначено об'єкт, предмет, мету, сформульовано гіпотезу і завдання, розкрито теоретико-методологічні основи, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження, вірогідність отриманих результатів, викладено основні положення, винесені на захист дисертанта.

У першому розділі – «Захист прав дитини як соціально-педагогічна проблема» – розглянуто історичні передумови розвитку соціально-правового захисту дітей сучасної України; проаналізовано законодавче забезпечення соціально-правового захисту учнів загальноосвітніх навчальних закладів; визначені реальні й перспективні соціально-педагогічні засади діяльності школи щодо забезпечення соціально-правового захисту школярів.

Соціально-правові основи захисту дітей в сучасній Україні розглянуто як об'єкт науково-теоретичного аналізу і як мета педагогічного дослідження. Представлено генезис проблеми захисту прав дитини в різних науках, зокрема з точки зору соціальної філософії, юриспруденції, соціальної педагогіки та психології.

Змістовний аналіз міжнародного (Конвенція про прав дитини, Декларація прав людини, Декларація прав дитини та інші) та державного законодавства щодо захисту прав дітей (Конституція України, Сімейний Кодекс, Закони України «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні») дозволив виявити, що головним обов'язком держави є забезпечення оптимальних умов для життя й розвитку всіх дітей, здійснювання конституційного захисту їхніх прав (громадянських, економічних, політичних, екологічних, культурних, соціальних). Відповідно до предмету нашого дослідження було виокремлено саме соціальні права дитини, забезпечення яких може здійснюватись в умовах загальноосвітнього навчального закладу: право на освіту, здоров'я, повноцінне харчування.

Розкрито і обгрунтовано передумови розвитку соціально-правового захисту дітей сучасної України. Звертається увага на те, що наша країна має свій власний соціально-правовий досвід щодо визнання статусу дитини у суспільстві. Однією з особливостей ментальності українського народу є турбота про дітей-сиріт, вдів, жебраків та хворих (Київська Русь X–XIV ст.). Історичний екскурс з означеної проблеми (від давніх часів до наших днів) дозволив з'ясувати, що сім'я та діти ніколи не залишалися поза увагою громадськості.

Проаналізувавши різні підходи до змісту категорій «захист дитинства», «соціальний захист», «правовий захист», «психологічний захист», ми зробили спробу дати наше робоче визначення поняттю «соціально-правовий захист» школярів: це комплекс взаємодії державних заходів і зусиль громадських

організацій щодо законодавчого і соціального закріплення прав дітей, в основі яких лежить пріоритет дитини, гарантування особистих та соціальних прав, прав у сім'ї та суспільстві, прав на здоров'я, освіту, повноцінне харчування, необхідність першочергової уваги до їх фізичного і духовного розвитку.

Аналіз досвіду з проблеми захисту прав дітей у різних країнах (Росії, Франції, Англії, США, Ізраїлю), дозволив виявити ефективність застосування новітніх для України систем, які дають позитивні результати у соціально-правовому захисті дітей: ювенальна юстиція, інститут омбудсмена. Завданнями при розгляді справ неповнолітніх є – виявити ті умови, що призвели дитину до асоціальної поведінки і вжити до правопорушників заходи виховного характеру.

Специфіка соціально-правового захисту дитинства в сучасній Україні розкривається в дисертації як створення умов для видозміни наявних та появи нових соціальних інститутів, покликаних задовольняти потреби й реалізовувати інтереси дітей; пом'якшення для дітей негативних наслідків різних суспільних процесів (економічних, політичних, державно-правових). До таких умов належать: подолання факторів, що стримуються в галузі організації дитячого харчування, системи освіти й охорони здоров'я; створення соціальних інститутів, які б забезпечували дітям фізичний, інтелектуальний, духовний та культурний розвиток.

У ході аналізу теорії і практики з соціально-правового захисту дитини виокремлено три важливі аспекти: гносеологічний, імплементація міжнародно-правових норм з прав дитини в законодавство України та соціально-правозахисна робота загальноосвітніх навчальних закладів в сукупності з усіма соціальними інститутами, до яких дотичні школярі.

Виявлено, що ефективною педагогічною умовою соціально-правового захисту школярів є забезпечення у діяльності загальноосвітньої школи соціально-педагогічних, психологічних та освітніх умов розвитку правової освіти як учнів, так і вчителів. Ці умови повинні сприяти оволодінню учнями науковими знаннями у системі загальнолюдських цінностей; організації процесу соціального виховання у школі, заснованого на практичному, осмисленому дотриманні прав дитини, затвердженому міжнародним та державним законодавством. Причому базовим середовищем, в якому розгортається просвітницька правова робота з учнями є шкільне оточення, оскільки саме в ньому вони проводять значну частину свого часу. Тому саме діяльність школи має бути спрямованою на формування соціально-правової культури підростаючого покоління.

Узагальнення та аналіз понять «правова культура» та її складових: «правосвідомість», «правова освіта», «правове виховання», «правова поведінка» дозволяють стверджувати: «правова освіта» – спеціально

організований процес засвоєння знань про основи держави та права з метою виховання у громадян поваги до закону, прав людини, небайдужого ставлення до порушень законності та правопорядку; «правове виховання» – цілеспрямований та керований процес, який передбачає озброєння вихованця правовими знаннями, перетворення цих знань в переконання та формування відповідального ставлення до власних вчинків; «правова поведінка» – усвідомлена законслухняна діяльність людини у всіх сферах життя, звичка дотримуватися закону. Все це в сукупності є підґрунтям для формування соціально-правової культури школярів як частки процесу формування культури загалом; звідси можна сказати, що «правосвідомість» – відбиття у свідомості людини поглядів, уявлень, переконань відносно характеру, сутності, принципів права та законності. Фахівцями у сфері соціально-правової роботи (А. Капська, Л. Кузьменко, В. Оксамостний, В. Оржеховська, М. Подберезський, Н. Ткачова, М. Фіцула) визначаються основні стадії, етапи процесу виховання правосвідомості, при цьому наголошується, що це є формування правових знань і перетворення знань у переконання. Однак досить часто, простежуються такі факти, коли кількісні та якісні показники потоку правових знань, що сприймаються учнями, можуть бути ними засвоєні, але не трансформовані у переконання. Для цього необхідні спеціальні соціально-педагогічні умови, які полягають у гуманістичній спрямованості виховної системи, реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин у навчальному закладі, розвитку особистісно-творчого потенціалу вчителів та дітей. Орієнтиром у виборі засобів правового виховання учнів має стати особистісно зорієнтоване виховання, оскільки неможливо вести мову про виховання правосвідомості в особистості у відриві від розвитку в неї власної цінності, гідності, почуття «Я», що, на думку І. Беха, змушує людину поводитись незалежно, орієнтуючись на голос своєї совісті.

У дисертації було висунуто такі завдання щодо соціально-правового виховання учнів: формування поваги до законів та норм моралі, подолання у свідомості окремих неповнолітніх помилкових правових поглядів і переконань, розвиток активної життєвої позиції у соціально-правовій сфері.

Розкриття основних педагогічних аспектів дозволило стверджувати, що організація соціально-правового захисту школярів повинна здійснюватися за такими основними напрямками: загальноосвітнім, соціально-профілактичним, охоронно-захисним.

У роботі доведено, що в першу чергу необхідно надати належну соціально-правову інформацію вчителям. У зв'язку з цим, соціально-правоосвітню роботу серед них доцільно зосередити на двох основних напрямках: загальний розвиток педагога, здатного здійснювати виховання і навчання в умовах демократичної школи згідно законодавства щодо захисту прав дітей, та професійної соціально-правової підготовки вчителя.

У другому розділі – «Соціально-педагогічні умови діяльності школи щодо забезпечення захисту прав дітей» – проаналізовано основні напрями соціально-педагогічної діяльності загальноосвітньої школи щодо захисту прав дітей; визначено основні шляхи соціально-педагогічного впливу на правовиховне становлення й розвиток правової освіти учнів старших класів у позанавчальний час; розроблено модель соціально-правозахисної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах та представлено оптимальні педагогічні умови щодо забезпечення соціально-правового захисту старшокласників.

Проведена експериментальна робота мала три основні етапи. Перший – *констатуючий*, суть якого полягала у виявленні рівнів сформованості у школярів, їхніх батьків та вчителів соціально-правових знань; проявів соціально-правових знань у практичній діяльності.

Результати констатуючого експерименту підтвердили припущення про те, що недостатня поінформованість соціально-правових знань старшокласників веде до пасивного сприйняття соціально-правозахисної діяльності. Щоб усунути цей недолік необхідна професійна підготовка вчителів у соціально-правовому аспекті, котрі є основним суб'єктом соціально-правового виховання учнів. Аналіз отриманих даних показав, що найвищий рівень поінформованості із соціально-правових знань мали учні 11 класів (22,3 %), що пояснюється більш стійким усвідомленням життєвої позиції і цілеспрямованістю. Нижче подано відсоток позитивних відповідей щодо загальної кількості дітей-212 осіб, батьків-357 осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Показники поінформованості учнів, батьків щодо соціально-правових знань (%)

Респонденти	Школярі			Батьки		
	Класи	9 клас	10 клас	11 клас	9 клас	10 клас
Чи знаєте ви закони які захищають права дітей?	8,2	13,4	22,3	26,1	13,5	7,9

Відповідно збільшується цей показник і в їхніх батьків у результаті частого спілкування з дітьми та обміну інформацією (третина учнів 10–11 класів на запитання “Назвіть джерело надходження до вас інформації з прав дітей”, відповіли – “від батьків”).

Результати анкетування, бесіди та інтерв'ювання виявили, що високий рівень сформованості соціально-правових знань мають лише 16,7 % вчителів, низький – 58,3 %; просвітницька робота вчителів щодо забезпечення соціально-правового захисту школярів поза межами школи є слабкою; має місце небажання педагогів включати старшокласників в активну соціально-правозахисну діяльність.

На підставі аналізу результатів констатуючого експерименту та виявлення рівнів соціально-правових знань, визначено три компоненти сформованості

соціально-правових знань учителів: інформаційний, просвітницько-репродуктивний та прояв активності в діяльності.

Критеріями *інформаційного* компоненту є: наявність систематизованих знань про міжнародні та державні законодавчі акти; прояви самостійності вчителів у ході засвоєння знань; інформаційне поповнення знань.

Критеріями *просвітницько-репродуктивного* компоненту є: позитивно-емоційне ставлення до набутих нових знань, задоволення від характеру роботи, адекватність самооцінки діяльності щодо соціально-правового захисту учнів.

Критеріями *прояву активності в діяльності* є: бажання творчо інтерпретувати соціальне середовище; процес здійснення соціально-правових дій; здатність долати труднощі; соціально-правозахисна активна діяльність.

Відповідно до прояву показників за кожним із названих компонентів було визначено рівні сформованості соціально-правових знань вчителів: високий, середній і низький (табл. 2).

Таблиця 2

Рівні сформованості компонентів соціально-правових знань вчителів

Компоненти	РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗНАНЬ		
	I – високий	II – середній	III – низький
Інформаційний	– глибокий запас соціально-правових знань; – вміння встановлювати зв'язки між теорією та практикою; самостійно порівнювати, аналізувати соціально-правові знання; – вміння самостійно робити висновки, активно мислити	– поверховий запас соціально-правових знань; – виникає спроба порівнювати, шукати аналогії, самостійно аналізувати знання; – не завжди знаходять шляхи поповнення знаннями, не в повній мірі їх використовують	– епізодичні безсистемні соціально-правові знання; – невміння порівнювати та аналізувати окремі поняття; – необхідність допомоги викладача у відтворенні і поповненні набутих соціально-правових знань
Просвітницько-репродуктивний	– позитивно-захоплююче ставлення до соціально-правових знань; – здатність отримувати насолоду від якісної передачі знань учням; – прагнення до об'єктивної самооцінки ходу і результатів роботи	– позитивно-спокійне ставлення до соціально-правових знань, – здатність отримувати насолоду від якісного виконання лише роботи репродуктивного характеру, – не завжди адекватна самооцінка виконаної роботи	– байдуже або негативне ставлення до соціально-правових знань; – здатність отримувати задоволення лише від короткочасної роботи репродуктивного характеру; – завищена самооцінка
Прояви активності у діяльності	– бажання особистості створити і вдосконалити середовище; – самостійно шукати шляхи подолання труднощів; – досягнення значних результатів у соціально-правовому вихованні шляхом передачі знань	– бажання відтворювати вже пройдені ситуації; – при появі труднощів звернення за допомогою до енциклопедичних словників, професійної літератури, законодавчих актів; –...досягнення часткових результатів у соціально-правовому вихованні	– короткочасне бажання набувати і передавати соціально-правові знання; – при виникненні перших труднощів – бажання відтворювати знання зникає; – результати соціально-правового виховання незначні або відсутні

Пошуки методик і технологій формування соціально-правового захисту старшокласників потребували визначення основних напрямів, за якими здійснюється соціально-виховна діяльність шкіл щодо соціально-правового захисту дітей: *право на освіту, право на здоров'я, право на повноцінне харчування.*

Зазначені напрями були покладені в основу другого етапу – *формуючого експерименту*, до якого були залучені учні 9–11 класів (212 осіб), вчителі-предметники, соціальні педагоги, класні керівники, адміністрація загальноосвітнього навчального закладу (76 осіб). У процесі моделювання формуючого експерименту, постали такі завдання: розробка і впровадження оптимальних технологій формування соціально-правових знань старшокласників і вчителів; виявлення особливостей формування соціально-правових знань вчителів з різним рівнем сформованості визначених компонентів (інформаційного, просвітницько-репродуктивного і прояви активної діяльності); перевірка динаміки зростання рівнів сформованості соціально-правових знань у вчителів і у старшокласників.

У ході дослідження з'ясувалося, що питання освіти обговорюється учнями старших класів з батьками, родичами, друзями, знайомими найчастіше. Це підтвердили усі 212 респондентів. Тому на початку формуючого експерименту передбачалося формування у школярів знань про право на освіту. З цією метою було розроблено і запроваджено у двох школах № 2; 9 та у гімназії імені А.П. Чехова міста Ялти навчальний тренінг «Я маю право на освіту» для учнів 9–11 класів.

Мета тренінгу: створити умови, що дозволяють учням подумати, чи хочуть вони навчатися далі в освітніх закладах вищого ступеню; допомогти проаналізувати і оцінити права, які надають їм міжнародні документи та закони України; навчитися поважати погляди і потреби своїх товаришів; уміти прислуховуватися до порад старших; допомогти кожному учневі відчувати турботу про себе з боку держави, школи, вчителів, батьків; допомогти всім учасникам мати правильне уявлення про освіту і, таким чином, допомогти їм набути впевненості у собі; стимулювати учнів до подальшого навчання як перспективи для стабільності у соціумі.

Тренінг проводився за методом “крок за кроком” і був розбитий на 6 етапів: “Мое право”, “Моя професія”, “Моя робота”, “Я обираю професію”, “Мої знання” та “Моя освіта”. Під час тренінгу були використані різні форми роботи (конкурси, рольові ігри, інсценування, диспути, дискусії, екскурсії), які сприяли підвищенню самооцінки кожного учня шляхом прояву позитивного ставлення до обраної професії. Таким чином, закріплювалася життєва позицію підлітків, їхні погляди на своє місце і соціальну роль у житті, принципи соціально значущої поведінки, посилювалася мотивація навчання. Після

проведення тренінгу із 212 респондентів виявили бажання продовжувати своє навчання у вищих навчальних закладах 197 учнів.

Кроком до забезпечення соціально-правового захисту дітей в Україні є вжиття оптимальних заходів щодо поліпшення здоров'я дітей. За визначенням ВООЗ, здоров'я – це стан тілесного, душевного і соціального добробуту. Вивчивши досвід роботи різних шкіл було з'ясовано, що діяльність щодо створення умов для здоров'я дітей може здійснюватися за такими напрямками: розробка критеріїв здоров'я та здорового способу життя й усвідомлення їх учнями; оптимізація режимів навчання у школах; розробка комплексу заходів та шляхів профілактики захворювань нервової системи, органів зору, опорно-рушійного апарату.

Під час констатуючого експерименту виявлено, що умови перебування дітей у школі протягом навчального часу не завжди позитивно впливають на їхнє здоров'я, проте, питання реалізації права дітей на здоров'я зі сторони учнів та їхніх батьків підіймаються рідко. Причина цього – брак знань у дітей про зазначене право. Опитування старшокласників показало, що із Законом України «Про охорону дитинства», стаття 6 якого безпосередньо присвячена проблемі забезпечення права дітей на життя та охорону здоров'я, “знайомі” – 15 відсотків, “нічого не знають з цієї проблеми” – 69 відсотків респондентів.

З метою поглиблення поінформованості про здоровий спосіб життя, право дітей на здоров'я та на повноцінне харчування було проведено тренінги «Я маю право бути здоровим» та «Я маю право на повноцінне харчування». У ході тренінгів використовувались такі методики: інтерактивний театр, творча діяльність, тематичне зображення, моделювання образу здорової людини, інформаційний метод, асоціативне бачення, створення індивідуального поля «Я і моє харчування», ігри.

У результаті роботи 100 відсотків вчителів та 98,3 відсотків учнів і їхніх батьків були задоволені отриманою правовою інформацією. Старшокласники самоствердилися як особистості, вони усвідомили, що мають право отримувати повноцінне харчування, мати захист свого здоров'я, апелювати з цими питаннями до класного керівника, адміністрації школи, батьківської ради. Проведена робота активізувала діяльність батьківської ради та педагогічних колективів шкіл. За їхньою допомогою було проведено низку заходів оздоровчого спрямування для старшокласників: спортивні змагання та конкурси “Веселі старті”, “Самий швидкий, сильний, ловкий”; круглий стіл “Для чого ми це їмо”; лекції “Якщо хочеш бути здоровим”; диспут “Здоров'я це...”; для батьків було організовано семінари “Здоров'я підлітка”, “Повноцінне харчування”; зроблено стенди “Здоровий сніданок за 2 гривні”, “Шкільний обід” по обміну досвідом батьків з проблеми повноцінного харчування.

Одним із важливих компонентів у структурі соціально-правового виховання дітей у позанавчальний час є виявлення шляхів соціально-педагогічного впливу на особистість учня старших класів. Показником ефективності експериментальної роботи стала наявна динаміка у виборі педагогами шкіл оптимальних напрямів та форм позанавчальної правовиховної діяльності. Серед експериментальних методик використовувалися: індивідуальна робота (бесіди “Мої основні права”, “Я маю право на освіту”, “Я маю право на здоров’я”, “Я маю право на повноцінне харчування”); організація самовиховання та саморозвитку з соціального права (інтелектуальна гра, соціально-правова олімпіада, змагання, проєкт із втілення соціальних прав дітей, виставка малюнків “Я знаю свої права”); самореалізація і самовдосконалення (конкурс “Хто краще знає свої права”, фестиваль “Діти планети про свої права”, організація диспуту “Я маю право на...”, круглий стіл “Поговоримо про наші права”); диференційована робота із школярами (гра “Станція моїх прав”, обмін думками “Чи порушуються мої соціальні права”, турнір ораторів соціального права, змагання правознавців, гра-екстрим, тренінги).

Завдяки такій організації соціально-правової освіти найвищий показник рівня соціально-правових знань школярів було отримано при використанні різних форм диференційної роботи, про що свідчать дані (рис. 1).

Рис 1. Динаміка сформованості рівня соціально-правових знань старшокласників

В умовах загальноосвітнього навчального закладу реалізовувати програми соціально-правового захисту школярів, в першу чергу можуть: вчителі спеціально орієнтованих дисциплін, класні керівники, організатори соціально-виховної роботи. Тому доцільним вважалось проведення їхнього навчання шляхом залучення до навчального курсу “Права дітей у сучасному світі”. Завдання курсу: дати відомості вчителям про особливості роботи щодо соціально-правового захисту школярів, окреслити основні напрями та

конкретні технології застосування знань із соціально-правового захисту дітей, ознайомити та проаналізувати міжнародне та державне законодавство щодо захисту прав дітей, залучити вчителів до різних соціально-правових позанавчальних заходів з учнями та батьками. Тривалість курсу – 54 години.

Протягом 2000–2002 років теоретичний курс був ідентичним для експериментальної і контрольних груп. Групи налічували по 24 особи вчителів, класних керівників та організаторів виховної роботи, а також 50 вчителів-предметників, 2 особи з адміністрації школи. У процесі навчання використовувалися такі методики і технології: лекції, аналітична робота з законодавчими документами, круглий стіл, тренінгові заняття, сценарна робота, участь у акціях соціально-правового спрямування.

Застосування розроблених технологій здійснювалося й під час проведення занять факультативу “Соціально-педагогічні умови забезпечення правового захисту школярів”. Його завдання полягали в поєднанні змісту законодавчої бази та практичної основи загальноосвітньої та позанавчальної роботи, в основі яких лежать різні види діяльності в умовах сучасної школи. При цьому акцент ставився на формуванні позитивних особистісно-соціальних якостей як вчителів, організаторів виховної роботи, так і школярів, що зумовило високу результативність процесу формування спеціальних знань, активізувало інтерес до проблеми соціально-правового захисту підлітків.

Аналіз отриманих даних контрольного експерименту дозволив перевірити і довести, що наявність глибоких знань і стійке позитивно-захоплююче, просвітницько-репродуктивне ставлення до соціально-правової просвіти є запорукою прагнення до самостійності та активності у соціально-правовій діяльності.

Порівнюючи результати сформованості інформаційного компонента до і після експерименту, можемо стверджувати: в експериментальній групі (Ег) збільшилась кількість вчителів, що мають високий рівень з 16,7 до 87,5 %; зменшилась кількість вчителів середнього рівня – на 16,7%. У контрольній (Кг), особливо у вчителів із низьким рівнем, він змістився від 58,3 до 25 %.

Щодо просвітницько-репродуктивного компонента, то високий рівень збільшився в Ег з 16,6 до 66,7 %, середній рівень зріс з 25 до 29,2 %. Динаміка показників простежується також у Кг: кількість вчителів, що мають високий рівень сформованості просвітницько-репродуктивного компонента збільшилась з 16,7 до 33,3 %, середній рівень – з 25 до 41,7 %.

Прояви активності у діяльності вчителів показують, що високий рівень збільшився в Ег з 16,7 до 83,3 %. Значна частина вчителів Ег (58,3 %), що мала низький рівень, показала після експерименту відповідну динаміку проявів активної діяльності і перейшла до середнього рівня. Таким чином, зростання в Ег кількості вчителів, які переходять від низького до середнього, від середнього

до вищого рівнів у плані прояву активної діяльності є досить помітним. У Кг після проведеної роботи лише 41,7 % вчителів показали високий рівень проявів активності у діяльності, але значним є перехід частини вчителів з низького на середній рівень (54,2 %).

Після завершення експериментальної роботи була проведена обробка всіх отриманих результатів і визначені рівні сформованості соціально-правових знань вчителів у єдності і взаємозалежності інформаційного, просвітницько-репродуктивного компонентів та прояву активної діяльності (рис. 2).

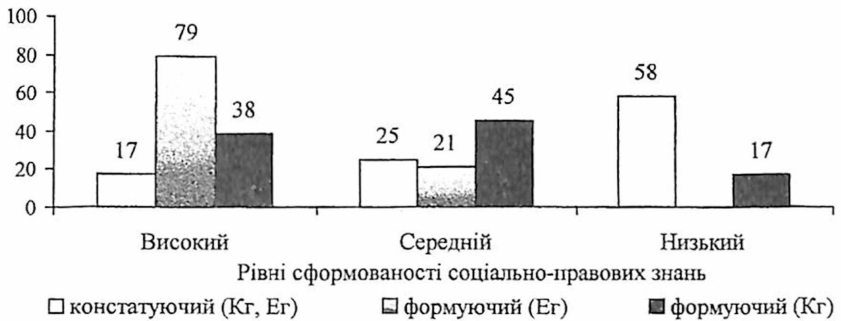

Рис. 2. Динаміка сформованості соціально-правових знань у вчителів (у %)

Результати експериментальної роботи дають підстави говорити про ефективність запропонованих нами методів і технологій формування соціально-правових знань у вчителів та учнів старших класів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми формування оптимальних педагогічних умов щодо забезпечення соціально-правового захисту старшокласників, які підтвердили гіпотезу і дали підстави для таких висновків:

1. Соціальне право є системоутворюючим і впливовим компонентом суспільства, воно виконує пізнавальну, захисну, просвітницьку функції, охоплює сферу знань, правові погляди, моральні, культурні, виховні аспекти. З погляду дисертаційного дослідження особливо важливою є захисна функція, що потребувало в теоретичному плані визначення суті поняття „соціально-правовий захист” школярів, яке ми тлумачимо, як комплекс взаємодії державних заходів і зусиль громадських організацій щодо законодавчого і соціального закріплення прав дітей, в основі яких лежить пріоритет дитини, гарантування особистих та соціальних прав, прав у сім’ї та суспільстві, прав на здоров’я, освіту, повноцінне харчування, необхідність першочергової уваги до їх фізичного і духовного розвитку. Ці заходи базуються на основних

міжнародних правових принципах, зокрема, рівності усіх дітей, і є головною умовою реального визнання правового статусу особистості в державі, який відображає конституційні повноваження громадян по захисту своїх прав.

2. Глибоке вивчення та високі знання нормативно-правових актів з питань соціального захисту, розвитку та допомоги школярам є необхідною умовою грамотної просвіти вчителя соціального педагога щодо повноцінної реалізації особистих прав старшокласників. У процесі соціального розвитку суспільства розширюються та уточнюються законодавча база. Лише за останні роки прийнято низку законів, які мають першочергове значення для організації та наповнення конкретним змістом позанавчальної роботи загальноосвітніх закладів, зокрема, це стосується прийнятого Закону “Про охорону дитинства” (2000 р.) та “Сімейного Кодексу України” (2002 р.).

3. Педагогічні умови забезпечення соціально-правового захисту старшокласників передбачають інтеграцію підходів у діяльності на основі суб’єкт-суб’єктних відносин. Це зобов’язує класних керівників, вихователів, соціальних педагогів підходити у педагогічній діяльності до особистості як рівноправного суб’єкта, базуватися у своїй діяльності на науковому та реальному підґрунті щодо характеристики особистості, яка потребує переконливих знань із соціальних прав; підпорядковувати всіх суб’єктів діяльності основним соціально-педагогічним принципам: гуманізації виховної системи, реалізації суб’єкт-суб’єктних відносин, розвитку особистісно-творчого потенціалу вчителів та учнів, особистісно зорієнтованого виховання, прагнення вчителів розвивати й закріплювати у дітей усвідомлення «Я особистості». Організацію соціально-правової виховної діяльності у загальноосвітній школі необхідно здійснювати на основі міжнародних правових документів (Конвенція про права дитини, Декларація прав дитини та інші) і законодавчої бази України (Конституція України, Закони України “Про охорону дитинства”, “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” та інші).

4. У ході дослідження визначено компоненти соціально-правових знань особистості, які мають функціонувати у взаємодії: інформаційний, просвітницько-репродуктивний та прояви активності у діяльності. Показниками компонентів є: інформаційного – наявність певної суми знань, самостійність у ході їх засвоєння, актуалізація набутих знань; просвітницько-репродуктивного – відповідальне ставлення до набуття соціально-правових знань, вміння передавати і застосовувати набуті знання, задоволення від характеру роботи, адекватна самооцінка; проявів активності у діяльності – бажання творчо інтерпретувати набуті соціально-правові знання, активізація діяльності, самостійність, здатність долати труднощі.

5. Педагогічними умовами забезпечення соціально-правового захисту старшокласників є: сформованість у класних керівників, вчителів компонентів

соціально-правових знань; потреба в передачі соціально-правових знань школярам та їх батькам; залучення школярів при оволодінні соціально-правовими знаннями до соціально значущих правових дій; вибір оптимальних технологій соціально-правової просвіти. Реалізація зазначених умов сприяє ефективному педагогічному забезпеченню соціально-правового захисту школярів.

6. Технології формування соціально-правових знань у педагогів, які організують соціально-правовий захист школярів, спрямовані: на вихідному етапі – забезпечення готовності та проведення навчання (метод тренінгу); ціннісно-орієнтаційному – створення позитивного ставлення до оволодіння знаннями із соціального права; інформаційно-підзнавальному – формування у позанавчальному процесі знань про міжнародне законодавство та соціально-правову базу України; просвітницько-репродуктивному – формування досвіду практичної та освітньої діяльності; на активно-діяльнісному етапі – формування у вчителів умінь щодо організації соціально-правових заходів для школярів. Запропоновану технологію доцільно використовувати при проведенні факультативних та тренінгових занять з курсу “Права дітей у сучасному світі”.

7. Результати формуючого експерименту показали, що розроблені технології і методи актуалізації оптимальних умов у загальноосвітніх закладах дозволяють стимулювати підвищення рівня знань, умінь і навичок вчителів щодо здійснення соціально-правового захисту дітей. Показники позитивної динаміки рівнів свідчать про ефективність запропонованих методик і технологій.

Подальшими напрямками дослідження проблеми забезпечення соціально-правового захисту школярів вважаємо наступність в організації формування соціально-правової культури в загальній підготовці вчителів та виявлення оптимальних технологій у виховній системі загальноосвітньої школи; здійснення порівняльно-педагогічного аналізу системи формування правової культури майбутніх працівників школи у зарубіжній педагогіці; виявлення закономірностей формування соціально-правової культури учнів та її вплив на зниження рівня правопорушень неповнолітніми.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях:

1. Агаркова Н.І. Соціально-правовий захист дитинства в історичному аспекті // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. – Том XV. – К.: Логос, 2001. – С. 30-37.

2. Агаркова Н.І. Реалізація Конвенції ООН про права дитини в загальноосвітніх школах Криму // Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Том. XXX. – К.: Логос, 2001. – С. 13-19.

3. Агаркова Н.І. Правова культура як необхідний компонент у вихованні учнів старших класів загальноосвітньої школи // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі: Збірник наукових праць. – Випуск 3. – Рівне: Волинські обереги, 2002. – С. 177-179.

4. Агаркова Н.І. Забезпечення дітей правовою інформацією // Молодь в умовах нової соціальної перспективи: матеріали IV Міжнар. наук.-прак. конференції / Відп. ред. О.М. Дікова-Фаворська. – Житомир, 2002. – С. 120-121.

5. Агаркова Н.І. Напрями діяльності школи щодо захисту прав дітей // Освітні аспекти мистецтвознавства та професійної педагогічної діяльності: Збірник наукових праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – Київ: Науковий світ, 2002. – С. 157-160.

6. Агаркова Н. Законодавче забезпечення соціально-педагогічної роботи з дітьми у загальноосвітній школі // Рідна школа. – 2003. – № 1. – С. 28-30.

7. Ковчина І.М., Агаркова Н.І. Підготовка до соціально-правового захисту дітей: Навчально-методичний посібник // За заг. ред. А.Й. Капської. – К.: Логос, 2003. – 40 с.

8. Агаркова Н.І. Проблеми жорстокості у шкільному середовищі // Соціально-правовий захист молоді: Збірник наукових статей / Заг. ред. І.В. Козубовська, В.М. Великий. – Ужгород, 2002. – С. 6-12.

Анотації

Агаркова Н.І. Педагогічні умови забезпечення соціально-правового захисту старшокласників. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2003.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми забезпечення соціально-правового захисту старшокласників в умовах загальноосвітньої школи. У результаті аналізу історичного та педагогічного досвіду визначено передумови соціально-правового захисту дітей у сучасній Україні; розкриваються особливості та основні завдання соціально-правового захисту сучасного дитинства; проаналізовано чинну нормативно-правову базу у цій сфері.

Обґрунтовані та експериментально перевірені соціально-педагогічні умови оптимального забезпечування та реалізації прав старшокласників у сучасній загальноосвітній школі. Зроблено системний аналіз соціально-правового захисту старшокласників як педагогічного явища із виділенням компонентів його реалізації (“інформаційний”, “просвітницько-репродуктивний”, “прояв рівнів активної діяльності”). Визначені перспективи і завдання освіти та виховання школярів у соціально-правовому аспекті. Розроблені оптимальні соціально-педагогічні технології для учнів старших класів та вчителів

загальноосвітніх шкіл з проблеми соціально-правового захисту дітей (тренінги, факультативи, навчальні курси).

Ключові слова: соціальні права дитини, правова культура, правосвідомість, соціально-правове виховання, соціально-правова освіта, соціально-правовий захист дітей, соціально-педагогічні умови.

Агаркова Н.И. Педагогические условия обеспечения социально-правовой защиты старшеклассников. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2003.

Диссертация посвящена исследованию проблемы создания педагогических условий для обеспечения социально-правовой защиты школьников в общеобразовательной школе, в частности старшеклассников. Работа содержит комплексный анализ теоретических и практических вопросов, оригинальных социально-педагогических технологий, направленных на создание социально-педагогических условий обеспечения социально-правовой защиты детей в школе. С этой целью рассмотрен исторический и педагогический опыт Украины и передовых зарубежных стран при решении данных вопросов, а также проанализирована действующая нормативно-правовая база в сфере данного исследования.

В диссертации определены предпосылки социально-правовой защиты детей в современной Украине; раскрываются особенности и основные задачи, специфика социально-правовой защиты современного детства. Раскрыты теоретические основы социально-правовой защиты детей как педагогического феномена. Характеризуется влияние педагогических условий воспитания в общеобразовательной школе на формирование личностных качеств, социализацию учащихся старших классов и соответствие этих условий требованиям Конвенции ООН о правах ребёнка, Закона Украины “Об охране детства” и др.

В следствии анализа категорий и понятий правовой и социальной защиты ребенка («социальная защита детей», «правовая защита детей», «детство», «правовая культура», «права ребенка»), даётся определение *социально-правовой защите* детей – это комплекс государственных мероприятий по законодательному и социальному закреплению прав детей, необходимость первоочередного внимания к их физическому и духовному развитию, гарантирование личных прав детей, прав в семье и обществе.

Рассмотрены позиции учёных относительно понятий правовое воспитание, правосознание, социально-правовое образование, правовое поведение. Также автором утверждается мысль о том, что детей следует рассматривать в качестве

субъекта права на воспитание, в то время как традиционно его считают объектом.

Обоснованны и экспериментально проверены социально-педагогические условия оптимального обеспечения и реализации прав старшеклассников в общеобразовательной школе: гуманизация воспитательной системы, действие субъект-субъектных отношений; развитие личностно-творческого потенциала учителя и детей, личностно-ориентированного воспитания, стремления учителей развивать и укреплять у детей осознание «Я личности».

Осуществлён системный анализ социально-правовой защиты старшеклассников как педагогического явления с выделением компонентов ее реализации («информационный», «просветительно-репродуктивный», «проявление уровня активной деятельности»).

Разработаны экспериментальные задания для подготовки учителей, социальных педагогов, классных руководителей к деятельности по обеспечению социально-правовой защиты старшеклассников. Предложены новые технологии работы: обучающий курс «Права детей в современном мире», программа факультатива «Социально-педагогические условия обеспечения правовой защиты детей». Предлагается новый подход к структуре и содержанию подготовки учителей – методика включения старшеклассников в активную социально-правовую деятельность, в частности, участие в тренингах: «Я имею право на образование», «Я имею право на здоровье», «Я имею право на полноценное питание». Такая активная позиция старшеклассников в эксперименте, делает его личностно-значимым для детей и показательным в плане организации взаимодействия учеников и педагогов.

В работе делается акцент на том, что для создания эффективных условий правового воспитания учащихся, в первую очередь, необходимо предоставить надлежащую социально-правовую информацию учителям, что подкрепляется результатами проведенных опросов, бесед, наблюдений. Результаты экспериментов наглядно поданы в схемах, таблицах, диаграммах.

Ключевые слова: социальные права детей, правовая культура, правосознание, социально-правовое воспитание, социально-правовое образование, социально-правовая защита детей, социально-педагогические условия.

Aharkova N.I. Pedagogical conditions of provision of High school students social right protection. - The Manuscript.

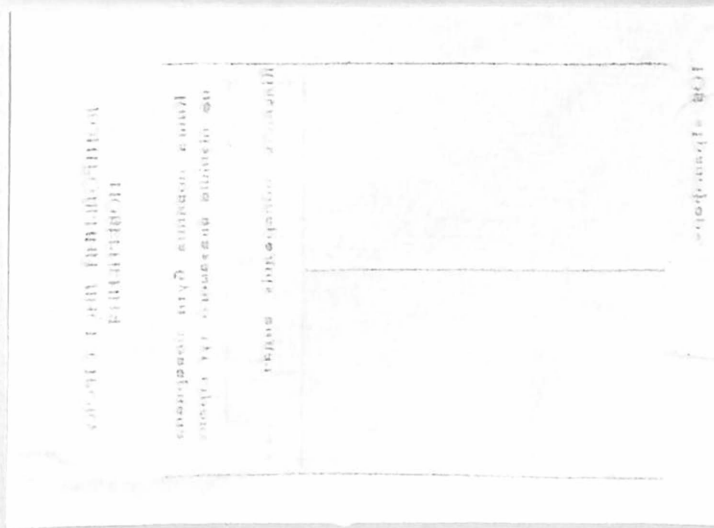
Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of pedagogical sciences with a specialization in 13.00.05 – social pedagogic. – The M. Dragomanov National Pedagogical University, Kiev, 2003.

The dissertation is devoted to research on a problem of provision of High school students social right protection in comprehensive school. As a result of the analysis of

historical, legislative and pedagogical experience the preconditions of social right protection of children in modern Ukraine are determined; specifics and basic objectives of contemporary Ukraine's children are revealed; operating legislative norms regulating the sphere are analyzed. Social and pedagogical condition of contemporary comprehensive high school students' rights provision are theoretically grounded and experimentally tested.

The systemic analysis of high school students social right protection as a pedagogical phenomenon been carried out; such components of its realization as "informative", "educative-reproductive", "active implementation" are outlined. Perspective and tasks of education and bringing up in social right context are determined. Optimal social and pedagogical technologies are worked out for High School Students and comprehensive School Teachers; the technologies touch upon the problem of children social right protection (such as training sessions, extra-curricular classes, educative courses).

Key words: social right of the child, Right culture, Right consciousness, social right training, social right education, social right protection of children, social right conditions.

Підписано до друку 11. 09. 2003р. Формат 60×90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 223.

“АВТОРЕФЕРАТ”
01034, м.Київ-34, пров. Георгіївський, 2, оф. 29.
т. 578-04-14, 294-71-27.